

Андрій МАТЮХІН

Політолог, журналіст (Санкт-Петербург)

УКРАЇНКА “ВОЛШЕБНОЙ ГОРЫ”

“Волшебная Гора” — це не лише відомий роман Томаса Манна, це ще й назва альманаху філософії, езотерики та культурології, що видається у Москві з 1993 року, головний редактор — Артур Медведєв. Нещодавно відбулася презентація чергового, сьомого числа цього альманаху.

На сьогодні є всі підстави говорити про “Волшебную Гору” як про найкраще у Росії видання традиціоналістсько-езотеричної спрямованості і за інтелектуальним рівнем текстів та концептуальністю підходу, і за обсягом (серед гуманітарних альманахів) — останнє число має 607 сторінок великого формату, що складає понад 50 друкованих аркушів!

В Україні, на превеликий жаль, аналогів “Волшебной Горе” немає, але окремі теми дещо перегукуються з тематикою часописів “Український світ”, “Індоевропа”, “Плерома”, “Націоналіст” та “Перехід-IV”. Серед більш-менш близьких російських можна назвати “Regnum Aeternum”, “Бронзовый Век”, “ИНАЧЕ”, “Золотой Лев”, а також “Элементы” й “Милый ангел”. Окремі паралелі виникають і з французькими альманахами “Politica Hermetica” та “Vers la Tradition”.

Високий інтелектуалізм, езотеризм, зацікавленість у православному, західному, дохристиянському та ісламському традиціоналізмі цей журнал поєднує, як це не дивно для російського видання, з великим інтересом до української тематики. “Волшебная Гора” — чи не єдиний журнал у Росії, де вона присутня постійно і відношення до неї аж ніяк не поблажливо-зверхне — не як до екзотики “національних окраїн”, які втілюють ідею наднаціонального імперського культурного універсалізму та різноманітності (таке ставлення спостерігається в щомісячному журналі “Дружба народов”, донедавна воно траплялося й у “Литературной газете”).

Показово, що найбільший інтерес з боку росіян в українській культурі викликають саме ті явища, які мають відношення до сакральних та містичних контекстів і яким немає прямих аналогів в культурі російській. Так, з сучасної української молодіжної контр-культури, наприклад, в Росії популярністю користуються гурти “Воплі Відоплясова”, “Океан Ельзи”, кілька років тому значне зацікавлення було щодо мілітарно-екзистенційної політичної стилістики, створеної ідеологами угруповання УНА-УНСО, — їй також не було аналогів на російському ґрунті.

У колах езотерично орієнтованої московської молоді останнім часом виявляється надзвичайно великий інтерес до української містично-сакральної проблематики. Автори “Волшебной Горы” намагаються розробляти традиціоналістський образ України: Україна не як “друга Швейцарія”, кандидат у члени “загальноєвропейського дому” та НАТО, не як екзотична імперська “южная провинция” (бо вони, на відміну од багатьох російських інтелектуалів, не страждають на українофобію та імперіалізм екстенсивного типу), навіть не як ностальгійна “країна дитинства” (між ними, до речі, майже немає етнічних українців), а Україна як втілення унікальних (у світовому контексті!) містичних реалій та потенцій. Їхня українософія будується на православно-езотеричних підставах, в ній немає й натяку на хаотичні неоязичницькі ідеї київських “аріософів” та “велесознавців” останнього десятиліття.

Так, дуже цікавий і незвичайний розвиток має українська козацька тематика у великому за обсягом дослідженні відомого московського історика-медієвіста **Романа Багдасарова “За порогом: запорожское рыцарство XV—XVIII веков”** (у числі IV; в скороченому вигляді надруковано київським журналом “Людина і світ”, 1997, № 3). Запорізьке козацтво розглядається не лише як соціальна структура, а й як містичний кшатрійський (війський) орден, що живе поза нормами “профанної” моралі та “побутової” релігійності. Визначальними в козацькій природі є мотиви антиповедінки та кшатрійської ініціації як нового, містеріального “народження”, тому й козак-характерник, як і православний монах-аскет, не повинен турбуватися про своє життя та смерть, він віддає себе у руки Найвищого Судді.

У цій праці заперечується спрощене уявлення про Січ як про таку собі профанічну “демократичну республіку”, чим “грішить” немало українських істориків-позитивістів, що переносять свої власні ліберальні уявлення про сучасний суспільно-державний ідеал на козацьку добу. Роман Багдасаров доходить висновку про унікальність Січі як ініціативного кшатрійсько-мілітарного ордену, прямих аналогів якому не було в історії герметичних та езотеричних організацій. За думкою автора, саме втрата українським козацтвом у XVIII столітті містичного виміру буття потягла за собою обуржуазення козацької старшини та профанацію ідеї української державності. Кшатрійів-воїнів потіснили вайш’ї-торгівці та землевласники — люди з зовсім іншою психологією, негероїчним світовідчуттям та відмінними стереотипами соціальної поведінки. Не випадково Запорозьку Січ знищила саме Російська імперія, котра, як відомо, відійшла од традиціоналістсько-сакрального виміру державності, тоді як у геополітиці та метафізиці Московського царства у XVI—XVII століттях для запорізького феномену знаходилось чітко визначене місце.

Такий погляд на українське минуле повністю вписується в традиціоналістське уявлення про світову історію не як про прогрес, а як про поступову деградацію — од Золотого Віку (користуючись визначенням Гесіода) через віки Срібний та Бронзовий до сучасного стану — “Калі-Юги” або ж Залізного віку, доби виродження та занепаду кастової ієрархії.

“Волшебная Гора” намагається розвивати ідеї класиків традиціоналізму (Рене Генона, Юліуса Еволи, Фрительфа Шюона, Мірчі Еліаде), а також друкувати переклади з них, переклади різноманітних середньовічних містичних трактатів, дослідження з російської філософії та православної метафізики, відкривати невідомі сторінки західноєвропейської та вітчизняної містики й традиціоналістської культури.

Цікавим чином це коло мислителів-традиціоналістів розширює за рахунок російського релігійного філософа Івана Львіна та українського політичного теоретика Дмитра Донцова московський автор **Андрій Окара** у статті **“Метафізика націоналізму: Іван Ильин и Дьмитро Донцов”** (число VI; це, до речі, перша стаття про Донцова в Росії). Він пише про їхню ідейну, духовну та політичну спорідненість із напрямком “Третього Шляху” або ж “Консервативної Революції”, представниками якої є і російські слов’янофіли, і Шевченко, і “почвенники”, і Костянтин Леонтьєв, і Достоевський, і євразійці та окремі ідеологи Білого руху на еміграції, а також “празька школа” еміграції української (Ольжич, Юрій Липа, Теліга, Маланюк). На думку автора, актуальність цих мислителів для сучасного політичного дискурсу полягає в тому, що відновлення ідеалів “традиційного суспільства” вони пов’язували перш за все з формуванням нової політичної та культурної еліти — аристократії не крові, але духу.

Справжньою сенсацією останнього, сьомого, числа “Волшебной Горы” стала відтворена у повному обсязі праця російського філософа **Володимира Ерна “Григорий Саввич Сковорода. Жизнь и учение”** (1912), що ніколи не перевидавалася й давно стала бібліографічною рідкістю. Її супроводжує цікава передмова московського історика філософії **Олега Марченка**, який також і підготував текст про “малоросійського Сократа” до друку.

В цьому самому числі альманаху розпочата публікація унікальної слов’янської середньовічної пам’ятки — **“Толкової Палеї”** (або **“Книги буття Неба та Землі”**), мало знаної навіть серед фахівців-медієвістів. Фактично це своєрідна енциклопедія богословських та фізичних знань про устрій світобудови, в ній відкривається таємний езотеричний символізм Старого Заповіту, її текст наповнений полемікою з старозавітними етичними ідеалами та апологетикою Нового Заповіту. Цікаво, що вона є оригінальним, а не перекладним трактатом, — немає ніякого сумніву саме в східнослов’янському, а не болгарському чи сербському походженні пам’ятки. Єдине видання “Толкової Палеї” (літографічне відтворення наново переписаного рукопису, до того ж мізерним накладом) мало місце наприкінці XIX століття, а під час радянської влади не могло бути й мови про її дослідження чи перевидання.

“Волшебная Гора” пішла на цікавий та незвичайний для російської журналістики експеримент, надрукувавши один український текст — езотерично-міфологічне оповідання московського автора **Андрія Окари “Вітер зі степу”** (число VII) — не в російському перекладі, а мовою оригіналу. Причому в передмові та поясненнях до публікації немає ніяких *a-la*-радянських ритуальних заклинань про “дружбу народів”, “діалог культур” та братерство так званих “національних” літератур, що супроводжує переклади будь-яких неросійськомовних текстів на “общепонятный” у московських журналах, в тій самій “Дружбе народів”, приміром.

Російськомовним читачам пропонується зробити над собою творче зусилля та прочитати текст в оригіналі — до тексту додається невеличка інструкція читання по-українськи та “Глоссарий малопонятных слов”. Оповіданню передуює **“Предупреждение к основному тексту”**, де про українську мову говориться не просто як про мову сусідньої держави та спорідненого народу, а як про спадкоємицю сакральної мови — “мови птахів”, якщо скористатися традиційним суфійським позначенням. Здається, аргументи в “обороні” української мови перед російською публікою, запропоновані “Волшебной Горой”, є цікавими та дещо незвичайними для українських читачів, тому наведемо їх повністю:

Подобно тому, как в средневековых православных культурах имела место языковая диглоссия — такое иерархическое сосуществование нескольких языков в рамках одного языкового коллектива, когда они не противопоставляются и не взаимоисключают друг друга, но исполняют различные функции, обслуживают различные сферы человеческой жизни (иногда разграничение в употреблении этих языков совпадает с границей сакрального / профанного, что можно наблюдать на примере русско-церковнославянской диглоссии в Московской Руси), так и для современного славянского сознания, особенно сознания художественного, склонного к тонкому ощущению бытия, украинский язык — не чужой и не иностранный. В каком-то смысле именно он позволяет глубже почувствовать язык русский, яснее уразуметь в русских словесах то, что Александр Потебня называл “внутренней формой слова”.

Читая по-украински, особенно художественные тексты, совсем несложно — куда как проще, чем переводить их по-русски. Для русскоязычных читателей борьба с непониманием некоторых слов ни в какое сравнение не идет с тем удовольствием, которое они при желании могут получить от дыхания украинской “мовы”, поскольку в подлинно художественной литературе слово абсолютно и самоценно, а не функционально, и любой перевод, особенно на близкородственный язык, искажает истинный авторский замысел.

И не европейское польско-латинско-немецкое влияние последних четырех столетий, безусловно, присутствующее в украинском языке, определяет его обличье, но резонансы с праславянскими и санскритскими корнями, подобно тому, как в кобзарских думах слышны отголоски священных ведических гимнов.

В этой “мове”, в отличие от прошедшего церковнославянского горнило русского языка, еще отчетливо различимо дуновение архаической стихии, в ней еще отзывается утерянное во многих современных языках ощущение запредельности, и казалось бы обыденные слова, если в них вдуматься, звучат как отблески Божественного Откровения.

Словно “язык птиц”, знание которого открывает героям народных сказок или посвященным тайны бытия, недоступные простым смертным, украинская “мова” воскрешает давно минувшие эпохи, и через нее, как сквозь магический кристалл, можно рассмотреть не только времена Мазепы и Богдана Хмельницкого, — в ней слышна и древняя Киевская Русь, и укрытая от историков праславянская цивилизация, и мир сакральных арийских сюжетов...

Українська тематика й надалі залишається у планах “Волшебной Горы”. Так, в наступних номерах заплановано продовжити сквородинівську тематику, — на черзі публікація кількох статей сучасних дослідників, де спадщина Сквороди розглядається у зв’язку з традицією православної містики, символізму та неоплатонічного й західноєвропейського езотеризму. В журнальному портфелі також стаття, присвячена сакральній географії — про метафізичний вимір острову Хортиці, рецензії на нові українські книжки.

Через мізерний наклад (усього 500 примірників) та брак стабільної мережі розповсюдження, книжки цього альманаху стають бібліографічними раритетами ще до виходу з друкарні. Шкода також, що “Волшебная Гора” не знайома українським читачам, бо образ України, представлений в альманасі, міг би значно поповнити інтелектуальний багаж української інтелігенції та збагатити її світогляд.

Віднедавня найцікавіші матеріали “Волшебной Горы” можна знайти в Інтернеті за адресою: www.metakultura.ru/vgora.